

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Království Hidžáz – příklad zaniklého státu

Kateřina Rubešová

Plzeň 2023

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program: Politologie

Bakalářská práce

Království Hidžáz – příklad zaniklého státu

Kateřina Rubešová

Vedoucí práce:

PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za jeho cenné odborné rady, věcné připomínky při psaní bakalářské práce a za čas, který mi věnoval při konzultacích.

Obsah

1. Úvod.....	6
2. Definice státu	7
3. Vznik království Hidžáz	9
3.1 Hidžáz v Osmanské říši.....	9
3.2 Počátek arabské revolty.....	11
3.3 Období první světové války	12
4. Charakteristika státu	14
4.1 Problém s vytyčením hranic.....	14
4.2 Politická oblast	16
4.3 Společnost	18
4.4 Hromadné sdělovací prostředky.....	19
4.5 Ekonomika	20
4.6 Významná hidžázská města	20
4.6.1 Mekka	20
4.6.2 Medína	22
4.6.3 Džidda.....	22
5. Hidžáz v mezinárodních vztazích.....	23
6. Zánik státu.....	25
6.1 Problémy ve státě	25
6.2 Džihád	26
6.3 Ovládnutí Hidžázu Ibn Saúdem	30
6.4 Odkaz v současnosti.....	32
7. Závěr	33
Seznam použitých zdrojů.....	38
Resumé.....	43
Přílohy.....	44

1. Úvod

Blízký východ, zejména Arabský poloostrov je velmi zajímavá oblast s bohatou historií. Království Hidžáz není v současnosti příliš známé, jelikož existovalo v první polovině minulého století. Hidžáz byl po první světové válce jeden ze dvou nezávislých arabských států bez nadvlády jakékoli mocnosti. Jeho stopy můžeme vidět v Saúdské Arábii dodnes. Zároveň se na území bývalého království nachází několik stop po Osmanské říši, například Hidžázká železnice.

Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit důvody vzniku království Hidžáz po první světové válce a také určit příčiny zániku státu. S tím souvisí výzkumná otázka, proč si Hidžáz nebyl schopen udržet svou suverenitu? Další výzkumnou otázkou je, jaká byla pozice a význam Hidžázu v mezinárodním systému a jaké vztahy udržoval s ostatními státy? Poslední otázkou je, jak existenci státu Hidžáz ovlivnilo to, že se na jeho území nacházela posvátná města Mekka a Medína?

Práce je kompilativní studií několika děl. Systematicky shrnu klíčové informace k tématu a odpovím na své výzkumné otázky. Syntézou pohledů a názorů různých autorů vytvořím vlastní pohled na vznik, fungování a zánik království.

Práci člením na pět hlavních částí. V první kapitole vymezím termín stát a slabý stát, za který se dá Hidžáz považovat. Poté se budu věnovat fungování Hidžázu pod nadvládou Osmanské říše. Představím, jak Hidžáz získal nezávislost během první světové války. Dále budu psát o fungování Hidžázu jako nezávislého státu, jeho vnitřním uspořádání, politice a vládě králů Hidžázu z rodu Hášimovců. Dotknu se několika problémů, které stát zužovaly, ať už ekonomických nebo společenských. Zde také zmíním, jaký vliv měla na království dvě nejposvátnější města islámu Mekka, rodiště proroka Mohameda, a Medína, místo založení islámu. Města se nacházela na území státu a Mekka byla jeho hlavním městem. Také představím důležité přístavní město Džidda na pobřeží Rudého moře. Dále se zmíním o postavení Hidžázu v mezinárodních vztazích, jaké vztahy udržoval s Francií, Sovětským svazem a Velkou Británií. Vztahy s Velkou Británií byly pro Hidžáz nejdůležitější již od vzniku státu. V posledním bodě se budu věnovat příčině zániku státu, a jak se mezinárodní vztahy změnily. Také představím změny, které Ibn Saúd jako nový vládce Hidžázu provedl. Připomínku státu Hidžáz můžeme najít i v současnosti v organizaci Hizballáh Al-Hejaz, která páchá teroristické útoky po celé Saúdské Arábii. Tato organizace svým názvem

odkazuje na Hidžáz, jelikož neuznává vládu Saúdů. Další odkaz na království můžeme najít v pozůstatcích Hidžázské dráhy na území dnešní Saúdské Arábie.

Zdrojů a pramenů na téma království Hidžáz je poměrně mnoho. Nejvíce informací je v knihách o historii a vývoji Saudské Arábie, jelikož je její minulost s královstvím Hidžáz velmi propojená. Také se mnoho zdrojů zabývá Velkou Británií a její pomoci na získání nezávislosti království. Množství odborné literatury se také věnuje posvátným městům Mekka a Medína. Jejich důležitost je zmiňována v každém období Hidžázu – když byl součástí Osmanské říše, v době jeho samostatnosti i jako součást Saudské Arábie. Zdroje a prameny jsou zpravidla staršího data. Existuje také mnoho dobových článků v odborných časopisech, hlavně od britských autorů.

2. Definice státu

Max Weber definoval stát ve své knize *Ekonomika a společnost* několika charakteristikami. Stát má nárok na použití fyzické síly na daném území, centralizuje materiální a ideové prostředky vládnutí, rozděluje pravomoci mezi různé subjekty a orgány, má správní řád, který si nárokuje závaznou autoritu na občany a reguluje výběrová řízení na politické funkce podle stanovených pravidel (Dusza, 1989: 75–76). Definice státu je také obsažena v Úmluvě o právech a povinnostech států z Montevidea z roku 1933. Stát dle úmluvy musí mít tyto vlastnosti: stále obyvatelstvo, vymezené území, vládu a schopnost vstupovat do vztahů s ostatními státy (Grotenhuis, 2016: 25).

Hlavním úkolem státu je zajistit bezpečnost pro obyvatele. Tu má stát zaopatřit tím, že si udržuje monopol na použití síly, chrání před vnitřními a vnějšími hrozbami a udržuje suverenitu nad územím (Eizenstat, Porter, Weinstein, 2005: 136). Vláda státu má zabránit přeshraničním invazím, případným ztrátám území, eliminovat domácí ohrožení a zabránit kriminalitě. Má také umožnit občanům řešit jejich spory se státem nebo s ostatními obyvateli bez použití zbraní nebo jiných forem fyzického nátlaku (Rotberg, 2004: 3). Vláda musí svým občanům poskytovat základní služby, jako je vzdělání a zdravotní péče (Eizenstat, Porter, Weinstein, 2005: 136).

Je rozdíl mezi vnitřní a vnější suverenitou. Vnitřní suverenita se týká sjednocení území pod jednotnou autoritu a uznání této autority ze strany obyvatelstva. Vnější suverenita znamená uznání ze strany jiných států (Biersteker, 2012: 261). Pro suverenitu státu je důležitá suverenita státní moci, která působí uvnitř i vně státu. Suverenitou státu

se rozumí nezávislost státní moci na jakékoliv jiné vnitřní nebo vnější moci (Jehlička, Tomeš, Daněk, 2000: 227). Aby vláda posílila svou legitimitu, musí chránit základní práva a svobody svých občanů, prosazovat právní stát a umožnit širokou účast na politickém procesu (Eizenstat, Porter, Weinstein, 2005: 136).

Úmluva z Montevidea definovala stát bez odkazu na národ nebo na prvky, které jsou pro národ zásadní, jako je kultura nebo identita. Účelem úmluvy je úprava mezinárodních vztahů, nebylo tak potřeba, aby státy měly jasno o národnosti. Národnost je ale nezbytným předpokladem k tomu, aby stát vytvořil pocit sounáležitosti, která je nutná k přijetí autority státu (Grotenhuis, 2016: 29). Na to, kdo je považován za občana se dá nahlížet dvěma způsoby. První je, že za občany státu jsou považováni ti, kteří žijí na území státu, bez ohledu na náboženské, etnické nebo jazykové kořeny. Život na území státu je základem pro přiznání práv a povinností spojených s občanstvím (Grotenhuis, 2016: 67). Ve druhém pojetí nárok na občanství mají potomci lidí, kteří žili v zemi po generace (Ibid., 2016: 68). Občané mají ke státu trvalý vztah, který je formalizován do podoby právního vztahu (Jehlička, Tomeš, Daněk, 2000: 228).

V mezinárodních vztazích se objevuje termín slabý stát. Tento termín lze těžko definovat. Státy mohou být slabé kvůli geografickým, fyzickým nebo ekonomickým okolnostem. Nebo také mohou být v zásadě silné, ale dočasně oslabené kvůli špatnému vládnutí, despotismu či vnějším útokům. Slabé státy obvykle mají etnické, náboženské, jazykové nebo jiné napětí mezi komunitami. Míra kriminality ve městech těchto států bývá vysoká. Školy a nemocnice vykazují známky zanedbanosti, zejména mimo hlavní město (Rotberg, 204: 4). Slabost lze měřit ve třech kritériích. Jedná se o bezpečnost, poskytování základních služeb a ochrana základních občanských svobod. Vlády silných a stabilních států tyto funkce plní, u slabých států je to problematické (Eizenstat, Porter, Weinstein, 2005: 136).

Slabé státy mají problém se získáváním důležitých zdrojů, často jsou závislé na jiných státech. Proto bývají často zranitelné vůči vnějším ekonomickým a politickým silám (Lambrechts, 2017: 15). Ve slabých státech se také stupňuje míra korupce. Zkorumpované vládnoucí elity většinou investují své zisky v zahraničí, nikoli doma. To ještě více prohlubuje hospodářské problémy slabého státu (Rotberg, 204: 8). Slabý stát často nemá pod kontrolou celé své území. Určité skupiny obyvatelstva často nepovažují státní moc za legitimní (Lambrechts, 2017: 15–16).

3. Vznik království Hidžáz

3.1 Hidžáz v Osmanské říši

Roku 1516 osmanský sultán ovládl Hidžáz a obnovil tam vládu šarífů. V Hidžázu občas vznikly protiturecké vzpoury, v praxi zde však hášimovští panovníci vládli pouze pod formální svrchovaností osmanské říše až do první světové války (Bouček, 2005: 18). Hospodářský a společenský život byl v Hidžázu tradičně závislý na každoroční pouti do Mekky. Menší poutě se zároveň konaly do jiných měst na území Hidžázu, ať už z náboženských důvodů, nebo v rámci obchodní výměny (Mendel, 2016: 10).

Osmanský sultán byl strážcem dvou svatých měst islámu, Mekky a Medíny. Nesl titul „služebník dvou svatyní“, jelikož byl vládcem těchto měst. Dohlížel na hlavní cesty, po kterých proudili poutníci, a také hadždž kontroloval a vedl. Do svatých měst každoročně přicházely tisíce poutníků z celého světa (Hourani, 2010: 223). Na konci devatenáctého století turecký sultán rozhodl, že má být vybudována jednokolejná železnice spojující Damašek s Medínou. Důvodem jejího vzniku bylo usnadnění přepravy poutníků do Mekky. Výstavba železnice byla zahájena za peněžní podpory muslimů ze všech koutů světa. V roce 1908 byl slavnostně zahájen její provoz, ale už v první světové válce byly některé úseky zničeny (Filip, 1977: 102).

Mapa č. 1 – Arabský poloostrov v roce 1900

Zdroj: Swanston Map Archive Limited, (ned.). Arabia and the Gulf c. 1900. *Swanston Map Archive Limited* (https://www.researchgate.net/figure/Arabia-and-the-Gulf-c-1900-Source-Swanston-Map-Archive-Limited-Color-figure-can-be_fig1_364031527, 18. 2. 2023).

Úpadek Osmanské říše začal v Egyptě a odtud se šířil do dalších oblastí. V Hidžázu se Osmané spokojili s tím, že si s pomocí místodržícího zachovali kontrolu nad přístavem Džidda a vládu nad svatými městy. Tu každoročně stvrzovali účastí na velké pouti do Mekky. Provincie Hidžáz byla příliš chudá na to, aby mohla odvádět daně do Istanbulu a příliš vzpurná a vzdálená, aby bylo možné ji trvale ovládat. Osmané proto nechali v Mekce a v Medíně moc v rukou rodiny šarífů, Prorokových potomků (Hourani, 2010: 317). Husajn Ibn Alí byl do čela Hidžázského emirátu jmenován v roce 1908 (Kirk, 1934: 294). Šaríf Mekky byl jedním z neprivilegovanějších a nejváženějších velmožů Osmanské říše. V osmanském období se stala Mekka a Medína důležitými pro mocné muslimské muže, kteří se snažili posílit své postavení protěžováním islámu, aby potvrdili svůj nástup na čestné funkce. Osmané navíc uctívali

Mohameda a jeho potomky, šarífy, ve velké míře. Šarífové se těšili zvýšení svých již velkých privilegií a prestiže (Dawn, 1960: 12).

3.2 Počátek arabské revolty

Ve dvacátém století se situace na Arabském poloostrově začala měnit, arabská knížata začala jednat ve jménu arabského nacionalismu, v arabských provinciích Osmanské říše probíhaly časté vzpoury proti nadvládě a vznikaly tajné spolky. V roce 1914 existovaly čtyři významné arabské šlechtické rody, které se mohly utkat v boji o vládu na Arabském poloostrově. Jednalo se o hášimovské šarífy v Mekce, o Rašidovcích v severní části poloostrova, o Ibn Saúdy v Nadždu a o jemenském imámovi. Zárodky arabského nacionalismu doputovaly i do odlehlých oblastí Arábie a vzbudily nové myšlenky a ambice (Kohn, 1934: 92). V roce 1915 začala tzv. korespondence mezi Husajnem a McMahonem. První dopis přišel z Mekky, nebyl ale psán Husajnem a ani adresován McMahonovi. Dopis byl napsán 14. července druhým šarífovým synem Abdulláhem a byl adresován Ronaldu Storrsovi, orientálnímu tajemníkovi v Káhiře. V dopise Abdulláh požadoval, aby Britové uznali arabskou nezávislost na rozlehlém území (Kedourie, 2014: 4).

Dopis z 30. srpna byl již napsán McMahonem, britským vysokým komisařem v Egyptě, a adresován byl Husajnovi. Psalo se v něm, že by Británie uvítala, kdyby se chalífát vrátil do rukou „pravého Araba narozeného z požehnaného rodu Prorokova“, což se dá považovat za implicitní odkaz na Hášimovce. Husajnovy ambice a přesvědčení, že může dosáhnout role arabského chalífy, byly podpořeny také kontakty s arabskými nacionalisty (Teitelbaum, 1998: 107). Ve výměně dopisů Husajn usiloval o uznání arabského státu ze strany Británie. McMahon se snažil vyloučit některé oblasti z hranic, které Husajn požadoval, na nichž měly Británie a Francie zvláštní zájmy. Do konce roku 1915 bylo dosaženo dohody ve všech bodech s výjimkou některých nejasně vymezených území v Sýrii, kde měla zájmy Francie (Dawn, 1960: 24).

Velká Británie vstoupila do války proti Osmanské říši a důležité pro ni bylo získat na svou stranu arabské náčelníky. Její politika ale nebyla řízena jednotně z centra. Západ arabského poloostrova měla na starost kancelář Arab Bureau v Káhiře, která spoléhala na hášimovského šarífa Husajna. Oblast Perského zálivu měla na starost zase britská koloniální správa India Office, která sídlila v Bombaji a ještě před válkou navázala kontakty s Abdal Azízem, vládcem Nadždu (Bouček, 2005: 24).

Z náboženského, politického, strategického a v menší míře i vojenského hlediska byl logickou volbou pro britskou podporu Husajn ibn Alí, šaríf Mekky. Husajn patřil k jedním z nejvýznamnějších mužů islámu, jakožto příslušník rodu Hášimovců byl potomkem Proroka a strážcem svatých míst (Troeller, 1971: 628). Britští agenti mu slíbili podporu. Jejich závazky však byly záměrně vágní. Husajn jejich sliby pochopil tak, že bude mít spojeneckou podporu pro své rostoucí královské ambice a sjednotí Arabský poloostrov pod svou vládu (Kirk, 1934: 295). Nově vzniklý arabský stát měl být ohraničen Středozemním mořem, Rudým mořem, Indickým oceánem, Persií a 37. jižní rovnoběžkou. Oblast Damašku a Aleppa měla do tohoto státu také patřit, britská vojska měla tyto oblasti vyklidit (Gautherot, 1920: 113).

3.3 Období první světové války

Šaríf Husajn složil svou armádu ze západoarabských beduínů, z osmanských válečných zajatců a dezertérů. Jeho armáda bojovala na straně Dohody, jelikož ho Britové písemně ujistili, že podporují arabské snahy získat nezávislost (Hourani, 2010: 314). Husajnovo vojsko čítalo zhruba padesát tisíc bojovníků bez organizace a bez válečné zkušenosti. Jeho pravidelná armáda měla necelé čtyři tisíce vojáků. Veleli jim bývalí turečtí důstojníci nebo arabští důstojníci, kteří se vyučili u Turků. Součástí jeho armády bylo také několik stovek vojáků francouzských a britských vojenských misí (Gautherot, 1920: 115).

Arabská revolta proti osmanské vládě vypukla tedy v Hidžázu, v autonomní provincii, které vládl dědičný arabský panovník šaríf Husajn. Jednalo se o čistě arabské území, které bylo vzdálené ústřední osmanské moci a lehce dostupné pro Brity z Egypta (Lewis, 1996: 300). Arabové zahájili protiturecké povstání s vírou v čestné slovo a dobré úmysly britských úřadů. Husajn usiloval o vládu nad Arabským poloostrovem, Britové si zase představovali, že jim arabské národní obrození pomůže k totální porážce Osmanů (Mendel, 2016: 175).

Ještě v roce 1915 podepsal Ibn Saúd smlouvu s Brity, kterou uznal britský protektorát. Za finanční podporu pěti tisíc liber sterlingů ročně a dodávky zbraní se zavázal, že bude bojovat proti Osmanské říši. Hidžázký šaríf Husajn naopak odmítal přijmout britský protektorát, jelikož se stále dožadoval splnění původních slibů na vytvoření arabského státu pod vládou Hášimovců. Britům ale vyhovovala rozdrobenost Arabského poloostrova a neměli zde zájem o vytvoření jednotného silného státu

(Bouček, 2005: 24–25). Ibn Saúd musel jako podmínku pro poskytnutí dotace slíbit Velké Británii, že se zdrží ozbrojených akcí proti Iráku, Kuvajtu a Hidžázu. Británie se ale obávala, že s odchodem Turků z Hidžázu se zhorší průběh poutě. Husajn neměl dostatek příjmů, aby zajistil hladký průběh pouti. Potřeboval velké počty poutníků ze zahraničí, ty ale odradily nepříznivé zprávy o podmínkách v Mekce. Aby se předešlo soupeření mezi Ibn Saúdem a Husajnem, doporučila britská komise dávat stejnou dotaci i králi Hidžázu a tak se také stalo. Poskytnutí dotace králi Husajnovi bylo podmíněno jeho souhlasem ratifikovat Versailleskou smlouvu, uznat britské smlouvy s Ibn Saúdem a zdržet se agresí proti němu, zlepšit podmínky pro poutníky, zejména s ohledem na veřejnou bezpečnost, hygienu a ochranu jejich práv (L., 1927: 236).

5. června 1916 Husajn Ibn Alí vyhlásil nezávislost Hidžázu a o pět dní později jeho oddíly zaútočily na turecké posádky. Do jisté míry povstání představovalo výraz arabských národních snů o vytvoření panarabského království. V říjnu se k šarífovi přidal i T. E. Lawrence, britský zpravodajský agent z Arab Bureau. Koncem října se Husajn prohlásil za krále celé Arábie, nikdo ale toto prohlášení nebral vážně (Mendel, 2016: 175–176). Velká Británie ho však na oplátku za pomoc při poražení Osmanské říše uznala za krále Hidžázu. Poskytla mu také subvenci, která dosáhla 6 milionů liber ve zlatě (Kirk, 1934: 295).

Hidžáz jako jedna z mála arabských zemí zůstal mimo kontrolu evropských mocností (Hourani, 2010: 317). Nově vzniklé království v čele s hášimovským šarífem bylo vyzváno k podpisu Versailleské mírové smlouvy a ke vstupu do Společnosti národů (Kohn, 1934: 93). Existovaly však námitky, že Hidžáz je moc slabý na to, aby se mohl stát členem Společnosti národů (Wilson, 1926: 96). Husajn Ibn Alí ale Versailleskou smlouvu nepodepsal, protože dle něj smlouva nenaplnila arabské naděje (Kohn, 1934: 93). Po podpisu Sèvreské smlouvy Turecko a Spojenci uznali Hidžáz jako svobodný a nezávislý stát. Turecko se tak vzdalo nadvlády nad Araby. Král Husajn také zaručil muslimům všech národností volný vstup do Mekky a Medíny v rámci poutě (The Journal of International Relations, 1920: 147).

Mapa č. 2 – Arabský poloostrov v roce 1920

Zdroj: Gautherot, Gustave (1920). Syria and the Hedjaz: A French View. *Current History* (1916-1940), 12 (1), 114.

Na mapě číslo dvě můžeme vidět, že Husajn nezískal vládu nad celým Arabským poloostrovem, jak mu bylo od Britů na začátku války slíbeno. Území království Hidžáz se příliš nelišilo od území Hidžázské provincie za dob Osmanské říše (porovnání mapa č. 1).

4. Charakteristika státu

4.1 Problém s vytyčením hranic

Království Hidžáz nebylo vymezeno na žádné straně a bylo obtížné určit jeho přibližné hranice. Na severu a východě, kde zasahovalo do neosídlené země, se jeho rozloha měnila podle toho, jak se měnila loajalita tamních kmenů (H. M. Stationery Office, 1920: 29). Husajn od května do listopadu roku 1918 vedl dialogy s britskými představiteli a představil jim svůj plán na získání svrchovanosti nad Arábií, viděl to jako

svou poslední šanci. Jeho představa byla taková, že by si všichni emírové na Arabském poloostrově zachovali vládu na svých území a jmenovali by své vlastní úředníky. Suverén, v tomto případě Husajn, by zasahoval pouze do větších kmenových záležitostí. Ani tento plán však nebyl uskutečněn (Teitelbaum, 1998: 111–112). V letech 1918 a 1919 s Británií také komunikoval Ibn Saúd, který žádal, aby britská komise vytyčila spornou hranici mezi Nadždem a Hidžázem. Británie však tyto žádosti odmítala. Kdyby totiž hranice vymezila, měla by morální povinnost pomáhat Ibn Saúdu při udržování těchto hranic, a to i proti jinému arabskému vládci. Dalším důvodem bylo, že Husajn odmítal přijmout britskou hraniční komisi, pokud by mu nebylo předem zaručeno, že její rozhodnutí bude pro něj příznivé (Silverfarb, 1980: 175).

Počátkem roku 1919 Mekkánci obsadili dvě oázy na pomezí Hidžázu a Nadždu, al-Churmu a al-Turábu. Dobyť těchto oblastí bylo doprovázeno krutostí, ta vyvolala spontánní povstání okolních kmenů (Mendel, 2016: 179). V anglo-nadždské smlouvě z roku 1915 bylo mimo jiné stanoveno, že Británie pomůže Ibn Saúdu, pokud na něj bude vyvíjena agrese ze strany jakékoli cizí mocnosti. On tuto frázi chápal tak, že se vztahuje i na další arabské politické celky. Po napadení Churmy a Turáby tedy Ibn Saúd tvrdil, že mu Británie poskytne pomoc. Británie si však ustanovení ve smlouvě vykládala tak, že zahrnuje pouze nearabské státy, například evropské mocnosti (Silverfarb, 1980: 174).

Ibn Saúd varoval Husajna, že pokud z Turáby a Churmy neodejde, může vyprovokovat válku mezi nimi. Ani jeden z nich však nebyl ochoten udělat kompromis (Mikaberidze, 2011: 800). V té době se zároveň v Londýně rozhodovalo, jak se nadále bude přistupovat k oblasti Arabského poloostrova. Vznikly dvě koncepce, buď systematická podpora mekkánského šarífa, nebo podpora Ibn Saúda, který byl podle některých stabilnější pro britské zahraniční zájmy. Převážil ale postoj plukovníka Lawrence, který byl pro podporu Husajna (Mendel, 2016: 179).

Ibn Saúd rychle vyhodnotil situaci a se čtyřmi tisíci bojovníky 13. června 1919 zaútočil na šarífovy oddíly u Turáby. Ibn Saúd zabil asi tisíc jeho bojovníků, nebral žádné zajatce. V příštích dvou dnech dobyl také Churmu. Britové Saúdům nabídli, že pokud se vrátí do Nadždu, budou oázy Churma a Turába považovány za neutrální do doby, kdy se jasně vytyčí hranice mezi Nadždem a Hidžázem. Britové zároveň chtěli podpořit šarífa Husajna a zbavit ho nadždského emíra, poslali tedy do Džiddy eskadru

dvouplošníků. Britská vláda navíc upozornila Ibn Saúda, že mu v případě dalších komplikací přestane vyplácet smluvně zakotvené dotace (Mendel, 2016: 179). Churma a Turába byly dvě bezvýznamné a malé vesnice, Ibn Saúd i Husajn je ale považovali za spadající pod jejich území. Po porážce hidžázké armády následovalo příměří mezi představiteli Nadždu a Hidžázu. Oba podepsali smlouvu, která pozastavila nepřátelské akce nejméně na čtyři roky (Al-Rasheed, 2010: 42).

Bitva o Turábu byla zlomovým bodem v saúdsko-hášimovském konfliktu. Porážka postavila Husajna do velmi slabé pozice vůči Ibn Saúdu (Mikaberidze, 2011: 801). Také bylo jasné, že se Hidžáz bez britské podpory není schopen ubránit a může poměrně snadno padnout do rukou Saúdců. Intervence britské armády na straně Mekky byla pouze snaha o udržení rovnováhy sil v Arábii a zachování statu quo. Neznamenal to ukončení vztahů Británie s Nadždem (Mendel, 2016: 179–180). Začátkem července 1919 dorazil Ibn Saúd do Turáby s asi deseti tisíci mužů připravených na invazi do Hidžázu. Britové mu ale dali ultimátum. Měl zastavit své tažení a vrátit se do Nadždu, jinak by čelil válce s Velkou Británií. Tomu chtěl Ibn Saúd předejít a tak útok odvolal. Nařídil svým jednotkám oblast evakuovat a také vyzval místní domorodce, aby se k němu připojili. Mnoho z nich se k němu opravdu přidalo (Mikaberidze, 2011: 801).

4.2 Politická oblast

Vlajka Hidžázu se skládala z bílé, černé, zelené a červené barvy (viz příloha 1). Všechny tyto barvy jsou pro islám důležité (Marshall, 2017: 109). Zelená barva byla Prorokova oblíbená, traduje se, že nosil právě zelený plášť. Červená byla barva Hášimovců (Ibid., 2017: 111). Bílá barva symbolizuje Ummájovce, kteří si ji zvolili, protože Mohamed nosil bílý turban. Černá byla barva Prorokova praporu a reprezentovala Abbásovce (Midura, 1978: 4). Vlajka složená z těchto barev měla symbolizovat zašlou slávu muslimským říší a naznačit, že Husajn nabízí kontinuitu s těmito říšemi. Bílá a zelená barva byly ve vlajce později prohozeny (viz příloha 2) (Luscombe, ned.).

Šarífové z Mekky odvozovali svůj původ od Mohamedova vnuka Chase a svou vládu od šarífa Džaafera, který se v 10. století zmocnil Mekky. Tato vláda ještě nezahrnovala Medínu, která měla své vlastní šarífy, pocházející od dalšího Mohamedova vnuka (Power, 1918: 460). V Hidžázu se tradičně šarífova vláda opírala o

místní loajalitu. Náklonnost ostatních kmenů, které ho podporovaly, byla většinou způsobena díky arabskému nacionalismu (H. M. Stationery Office, 1920: 28).

Husajn ibn Alí, první král Hidžázu, byl konzervativec, přál si obnovit starou slávu svého rodu, víry a rodiny tím, že se stane králem Arabů a chalífou všech mohamedánů. Během první světové války povstal proti svému vládci, osmanskému sultánovi, a uvěřil nejasným slibům Velké Británie (Kohn, 1934: 93). Později za své vlády začínal Britům působit velké potíže. Byl rozhořčen tím, že Spojenci nesplnili své válečné sliby a stal se arogantním a podrážděným (Kirk, 1934: 296). Velká Británie ale necítila, že by Husajna podvedla. Dle nich byla jediná podmínka jejich spojení to, že Husajn bude osvobozen od osmanské nadvlády a uznán jako nezávislý panovník. Tato podmínka dle nich byla splněna (Hogarth, 1925: 73).

Husajnovu vládnutí bylo nezodpovědné, jeho správci zkorumpovaní a nepracovali tak, jak měli (Kirk, 1934: 296). Husajnova vláda v Hidžázu byla neschopná nejen v administrativě, ale i politice. Ve skutečnosti pokračovali ve své správě bývalí turečtí úředníci a pořádek udržovali britští důstojníci a vojáci. Náboženská jednota islámu také neexistovala, sunnitský šaríf nedokázal dostat pod kontrolu šíity v Arábii ani v Sýrii. Arabové ze všech směrů islámu si přáli zachovat svou nezávislost a byli připraveni se vzbouřit, pokud by se je Husajn odvážil ohrozit. De facto Husajn v roce 1918 udržoval svou suverenitu pouze v Mekce. Chod celého království se udržoval díky podpoře Spojenců (Gautherot, 1920: 116).

Podmínky poutníků se pod vládou Husajna také nijak nezlepšily. Husajn a jeho vláda se k muslimským poutníkům chovali bídne, nakládali s nimi podle vlastního uvážení. Se svatými městy zacházeli jako s osobním majetkem (L., 1927: 238). Husajn toleroval korupci, čímž se stal mezi svými poddanými neoblíbený. Obyvatelé Arábie později zapomněli i na jeho roli v arabském povstání a přestali ho podporovat (Viorst, 2006: 80). Král údajně během let kdy vládl, nashromáždil majetek přesahující milion zlatých liber a obrovské pozemky na africké straně Rudého moře (L., 1927: 238).

Husajn měl čtyři syny. Jeho nejstarší syn Alí se stal králem Hidžázu po něm. Druhý syn Abdalláh se na začátku arabské revolty dlouho přikláněl ke Konstantinopoli, byl velmi ctižádostivý a žárlil na dědická práva svého staršího bratra. Udržoval blízké vztahy s beduíny. Další dva synové, Fajsál a Zajd, byli také žárliví a navzájem si nepřáli

nic dobrého. Fajsál se s pomocí Velké Británie stal vládcem Sýrie (Gautherot, 1920: 114). Nejstarší syn Alí pomáhal svému otci v povinnostech šarífa a v jeho nepřítomnosti působil jako regent. Když vypuklo arabské povstání, princ Alí se podílel na vedení jeho armád a jednotek. Poté, co byl Husajn prohlášen králem, byl princ pověřen vedením první vlády státu. Po abdikaci Husajna se stal na chvíli králem Hidžázu, ale koncem roku 1925 království opustil. Přestěhoval se do Bagdádu ke svému bratrovi Fajsálovi I. (The Royal Hashemite Court, ned.).

4.3 Společnost

Počet obyvatel Hidžázu byl zřejmě menší než milion lidí. Občané se dělili na dvě třídy – měšťany a beduíny. Zaměstnání téměř všech obyvatel Mekky a Medíny bylo ovlivněno poutí, pracovali jako průvodci, ubytovatelé, obchodníci nebo nosiči vody. Do třídy měšťanů patřili také rolníci v oázách a obchodníci a rybáři v pobřežních vesnicích. Beduíni celý život trávili putováním z místa na místo, hledali v poušti pastviny a vodu pro svá stáda velbloudů. Byli rozděleni do kmenů a každý kmen měl nepřátelé mezi ostatními kmeny. Často pořádaly nájezdy právě na nepřátelské kmeny (Rutter, 1931: 100). Zhruba polovina z celkového počtu obyvatel Hidžázu žila v pěti největších městech. Byla to posvátná města Mekka a Medína, Taif, kde měli bohatí Mekkánci vily, a v přístavech u Rudého moře Džidda a Jambu (Power, 1918: 458–459). Žádná část Hidžázu však nebyla hustě osídlena (H. M. Stationery Office, 1920: 11). V Hidžázu se nepraktikovala žádná forma umění nebo uměleckého řemesla. Do Hidžázu měli zakázaný vstup nevěřící, na jeho půdu směli vstoupit pouze muslimové. Výjimkou byl přístav Džidda, kam nevěřící vkročit mohli a byli pod ochranou vládce (Rutter, 1931: 101).

K islámu se na začátku dvacátého století hlásila jedna sedmina lidstva. Rychle se šířil v pohanské Africe, poutníků ale do Hidžázu přicházelo poměrně málo, protože cesta byla dlouhá, obtížná, nebezpečná a nákladná. Rozšíření železnic v Africe mělo ale tyto podmínky změnit. Počet poutníků mířících do svatých měst se neustále zvyšoval také díky úsilí agentů z Mekky, kteří cestovali po světě a hlásali nutnost poutě (H. M. Stationery Office, 1920: 113). Zvýšený počet poutníků byl i kvůli nižším nákladům na pouť. Poutní doprava využívala řadu starých parníků a díky vysoké konkurenci se ceny snižovaly. To podněcovalo chudší muslimy k cestě. Úřady ale doporučovaly, aby poutníci měli na cestu dostatek peněz (Slight, 2017: 107).

Mekka byla ve srovnání s městy, kterými poutníci na své cestě procházeli, zaostalá. Byla v ní bída, nemoci a nepořádek. Na svou velikost přijímala mnoho poutníků, se kterými si její správci nevěděli rady. K dispozici pro ně nebyly toalety, ulice a jiná veřejná místa byla plná exkrementů. Nespočet poutníků se ve městě nakazilo morem a cholerou (Green, 2015: 208). Epidemie cholery v Mekce i Medíně propukla již za vlády Osmanské říše. Její hygienický dohled nad městy byl minimální. Epidemie od prosince roku 1907 do března 1908 způsobila až pětadvacet tisíc úmrtí. Nákazu tam nejspíš přinesli ruští poutníci z Oděsy (The British Medical Journal, 1915: 898). Alí se pokusil obnovit karanténní zařízení v Džiddě, Mekce, Medíně a Yanbu. Evropané však jeho snahy považovali za nedostatečné. Dle nich v posvátných městech nebyla přijata účinná opatření v oblasti všeobecné hygieny a neexistovala tam žádná lékařská služba, kterou by bylo možné považovat za uspokojivou. V přístavech Džidda a Yanbu byla situace ještě horší než za dob Osmanské říše (Bulmuş, 2012: 172). Dalším nebezpečím pro poutníky byla pozemní doprava. Karavany mířící z Mekky do Medíny byly přepadávány a okrádány beduíny (Green, 2015: 207). Poutníky také často okrádali o peníze tamní průvodci (Slight, 2017: 97).

4.4 Hromadné sdělovací prostředky

V Mekce začaly s počátkem arabského povstání vycházet v roce 1916 noviny Al Qibla na základě pokynů šarífa Husajna. Poslední číslo novin vyšlo v roce 1924 (The Jordan Times, 2016). Šaríf Husajn dohlížel na redakci, články byly psány formální arabštinou, vzhled novin byl jednoduchý. Noviny byly čtyřstránkové a vycházely dvakrát týdně, v pondělí a ve čtvrtek. První číslo obsahovalo pouze zprávy o arabském povstání v Hidžázu a popisovalo sled událostí. Další čísla novin obsahovaly již zprávy a reportáže ze života v novém státě Hidžáz a mnoho dalšího (Arab Revolt, ned.).

Zprávy v novinách také přesahovaly oblast Hidžázu, věnovaly se nacionalistickým, islámským, humanitárním a mezinárodním otázkám. Redakce Al Qibly si vyměňovala zprávy a články s arabským i mezinárodním tiskem, jako například byla agentura Reuters nebo noviny Near East (Arab Revolt, ned.). Noviny byly také důležité pro jiné státy. Francouzští představitelé na Arabském poloostrově studovali Husajnovy záměry analýzou článku právě v novinách Al Qibla. Většina článku totiž buď byla napsána přímo Husajnem, nebo jím alespoň schválena. Články v novinách nepředstavovaly jen prosté vyjádření myšlenek, ale i náznaky jeho plánů do budoucna (Eldar, 1990: 339).

4.5 Ekonomika

Pouť do Mekky znamenala značný devizový přínos pro Hidžáz, přinášela příjem i místním náboženským hodnostářům, dopravním firmám, obchodníkům a řemeslníkům. Život celého města byl v podstatě odkázán na příjmy od poutníků (Filip, 1977: 29). Pouť s sebou přinášela nejen osobní zisk pro obyvatele Mekky a Medíny, ale i velké možnosti obchodu. Poutníci si s sebou obvykle přinášeli zboží pro vlastní potřebu i jako dary přátelům, se kterými se poté obchodovalo (H. M. Stationery Office, 1920: 113). Obchod rozšiřoval tamní ekonomiku a zvyšoval daňové příjmy státu (Seal, 1992: 78). Poutě byly v roce 1916 kvůli válce pozastaveny. Hned další rok však byly obnoveny a Mekku v roce 1917 navštívilo 58 tisíc poutníků (H. M. Stationery Office, 1920: 69).

V oblasti Hidžázu prší pouze v listopadu a v prosinci, ale severně od Medíny je srážek velmi málo. Jen málo rostlin přežilo letní vedra na pláních. V oázách blízko pobřeží se pěstovaly datle, banány, rajčata, špenát a pórek. Ve vrchovitých oázách se pěstovala vinná réva, růže, fíky, granátová jablka, meruňky a také pšenice a ječmen (Rutter, 1931: 100). Stát byl ale silně závislý na dovozu potravin, které tam proudily většinou z Indie. Proto by byl Hidžáz velmi zranitelný při bloádě (Baker, 1979: 50). Nejdůležitějšími vývozními artikly z Hidžázu bylo malé množství perel z pobřežních vesnic a kůže z měst (Rutter, 1931: 101).

4.6 Významná hidžázská města

4.6.1 Mekka

Posvátná Mekka je centrem a nejnavštěvovanějším místem islámského světa. Ještě před vznikem islámu byla kvůli své poloze mezi jižní Arábií a Palestinou důležitým obchodním centrem (Bahbouh, Fleissig, 2018: 7–15). Dlouhodobě ležela na trase obchodu. Stala se místem scházení obchodníků a kulturním centrem již v sedmém století (Mendel, 2016: 27).

V roce 1916 se Mekka stala hlavním městem království Hidžáz (Bahbouh, Fleissig, 2018: 20). Samotné město se nacházelo v pustém údolí. Mekka měla více než sto tisíc stálých obyvatel (Rutter, 1931: 101). Bylo to největší město království (H. M. Stationery Office, 1920: 11). V Mekce se nic neprodukovalo. Zásoby potravin se tam dovážely z Džiddy (Ibid., 1920: 89).

Podle islámských předpisů je povinností každého dospělého muslima podniknout jednou v životě pout' do Mekky bez ohledu na pohlaví. Z této povinnosti mají výjimku nemocní, otroci a osamělé ženy, nemající manžela nebo příbuzného, který by je doprovázel. Roční počet poutníků mezi světovými válkami, tedy i za dob království Hidžáz, se dle odhadu pohyboval mezi 36 tisíci a 108 tisíci, průměr činil 70 tisíc osob (Filip, 1977: 25–26). Pokud pout' nemůže věřící vykonat sám, může za sebe poslat náhradníka. Poutníci se vydávají do Mekky, aby vykonali Velkou pout' (al-Hadždž) nebo Malou pout' (al-Umra), která často předchází Velké pouti (Bahbouh, Fleissig, 2018: 42–44). Obřady hadždže mají abrahámovský původ. Zahrnují sedminásobné obcházení Kaaby a sedminásobné procházení horami Safá a Marva. Poté se poutníci postaví na pláni Arafa a modlí se za Boží odpuštění (The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia, ned.).

Ve Velké mešitě v Mekce docházelo díky pouti k dialogům mezi muslimy z různých etnik a ze všech rozdílných směrů islámu. Středoasiaté, Indonésané, Malajci, Indové, Peršané, Egypťané i Turci přicházeli nejen vykonat pout', ale také jako studenti a učenci hledající poznání. Mekka byla místem, kde se islám obnovoval a obohacoval. Mnozí poutníci se v Mekce také usadili a uzavírali tam manželství. Hidžáz byl kulturně rozmanitý stát (Yamani, 2006). Během poutního měsíce se v údolí Mína za Mekkou konal velký jarmark, na který obchodníci ze všech částí Orientu přiváželi zboží na prodej poutníkům. Prodávaly se tam bavlněné rubáše, galanterní bavlněné zboží, hedvábné zboží, mosazné výrobky, růžence, parfémy a mnoho dalšího (H. M. Stationery Office, 1920: 89).

Hidžázský vládce v obavě před průnikem wahhábismu zakázal v roce 1920 nadždžským poutníkům účast na malé i velké pouti do Mekky. O tři roky později stanovil přísnou kvótu na jejich počet, čímž rozzuřil Ibn Saúda, který poslal ichwánské oddíly do přepadových akcí na území svatých měst. Z hlediska porušování konvencí náboženské doktríny to bylo zcela nepřijatelné, ale učinil to, aby překvapil muslimské okolí a ukázal jeho velké ambice. Husajn si to nenechal líbit a vytáhl proti nájezdníkům. Husajn měl lepší vybavení a ichwáni proti němu neměli šanci (Mendel, 2016: 187). Wahhábistické učení se svou přísností a striktními předpisy stalo ideologickým nástrojem Ibn Saúda v boji za ovládnutím Arabského poloostrova a vytvoření rozsáhlého království. Jejich učení je přísně monoteistické a uznávají kromě koránu

také sunnu. Jejich mešity jsou strohé, nejsou povoleny minarety ani výzdoba ornamenty. Povinná je pro wahhábisty účast na modlitbě, zakazuje se jim kouření a jsou povinni platit náboženskou daň (Filip, 1977: 24–25).

4.6.2 Medína

Druhé nejsvětější místo islámu je Osvícená Medína, neboli město Prorokovo. Prorok do Medíny odešel z Mekky, našel zde nový domov a vybudoval první islámskou obec. Je zde také pochován, jeho hrob je cílem poutníků (Bahbouh, Fleissig, 2018: 53). Medínu navštěvují právě při příležitosti pouti do Mekky. Islámské přísloví říká, že modlitba k bohu pronesená v medínské mešitě má cenu tisíce modliteb vyslovených kdekoli jinde (Filip, 1977: 30).

Medína se nachází v úrodné oáze na severu Hidžázu (Power, 1918: 459). Město také žilo z peněz od poutníků, ale díky úrodě bylo mnohem soběstačnější než Mekka (H. M. Stationery Office, 1920: 89). V medínské oáze se pěstovalo 139 odrůd datlí. Nejznámější z nich je datle Shelebi, která se vyvážela do celého světa (Ibid., 1920: 69).

Medína byla významným vzdělávacím a kulturním centrem. Žila zde řada významných teologů, vědců, básníků a spisovatelů. Za dob království zde žilo kolem padesáti tisíc obyvatel, poté město zaznamenalo velký nárůst obyvatel (Bahbouh, Fleissig, 2018: 54–55). Existovala tam mezinárodní mohamedánská univerzita, která měla oživit slávu města jako domova ortodoxní islámské tradice (Power, 1918: 459).

4.6.3 Džidda

Město Džidda leželo na břehu Rudého moře na jihu Hidžázu. Město se nachází v nízké písčité rovině, břehy kolem Džiddy jsou bohaté na korálové útesy (Bahbouh, Fleissig, 2018: 110–111). Džidda byla obchodním centrem a hlavní branou do Mekky, která je vzdálená asi osmdesát kilometrů. Byl to hlavní přístav, kam přijížděli poutníci (Ibid., 2018: 113). Dovoz do Džiddy zdaleka převyšoval vývoz, město bylo závislé na dovozu zboží různých druhů. Blízkost Mekky formovala uspořádání města, jedna z nejdůležitějších tržních cest ve starém městě vedla přímo z přístavu k bráně Mekky (Maneval, 2019: 23). Z poutníku profitovali poutní průvodci, majitelé domů, kteří pronajímali ubytování, přístavní dělníci a prodejci vody. Mnoho poutníků se nemohlo kvůli nedostatku peněz vrátit do svých domovů a tak zůstali v Džiddě, kde se usadili na natrvalo (Ibid., 2019: 25).

Džidda měla od svého vzniku problém s nedostatkem vody. Obyvatelé spoléhali pouze na dešťovou vodu a pramen, který byl od města vzdálen pětadesát kilometrů (Bahbouh, Fleissig, 2018: 114). Hygienická opatření v Džiddě nebyla dostačující, byla velmi špinavá. V ulicích se povalovali opilí lidé a také těla mrtvých (Slight, 2017: 96).

5. Hidžáz v mezinárodních vztazích

V Džiddě měla své zastoupení Velká Británie, Francie a Sovětský svaz (Sedgwick, 1997: 358). Francie se snažila udržovat kontakty s Husajnem, aby nezůstala pozadu za Brity. V letech 1916 a 1917 vyslala Francie do Hidžázu zvláštní vyslance a misi, aby s ním udržovali a dále rozvíjeli vztahy (Eldar, 1990: 329). Francouzská podpora Hidžázu byla však omezená, jednak kvůli finančním možnostem Francie a také protože se bála posílení Husajna. Kdyby se tak totiž stalo, mohl by ohrozit francouzský vliv v Sýrii (Ibid., 1990: 345).

Velká Británie trvala na tom, aby Francie ukončila veškeré pokusy o ovlivňování Husajna. Francouzská mise se snažila zvýšit obchodní výměnu mezi Hidžázem a francouzskými severoafrickými státy. Kromě toho také doporučovala, aby byli do Hidžázu vysláni odborníci na vodu a zemědělství z muslimských částí Francie. Francie také chtěla založit v Džiddě banku, aby tam francouzští poutníci měli jistotu poctivé finanční instituce. Anglie se ale obávala, že založením banky by byl Husajn povzbuzen k půjčkám s nízkým úrokem. Jakmile by se král zadlužil, podlehl by francouzskému politickému vlivu. Proto Londýn požádal o odvolání francouzské mise. Mise byla omezena, ale oficiálním důvodem bylo, že již neexistovala žádná hrozba pro Mekku ze strany Turecka. Francouzský premiér zároveň zdůraznil, že Francie nikdy nedovolí, aby Velká Británie, křesťanská země, měla v Mekce výsadní postavení (Tanenbaum, 1978: 18–19). Francie však postupem času ztrácela zájem o Hidžáz a krále Husajna, její pozornost se obrátila k jeho synovi Fajsalovi, který byl velitelem hidžázkých ozbrojených sil. Francie podepsala s Velkou Británií dohodu, ve které uznala dominantní vliv Británie na Arabském poloostrově. To však neznamenalo přerušování veškerých kontaktů mezi Francií a Husajnem, francouzská vláda mu pomáhala finančně i se zbrojením (Eldar, 1990: 346).

Zaměstnanci sovětského konzulátu v Džiddě se nevěnovali konzulárním činnostem, protože od roku 1917 se pouti nezúčastnil žádný Rus. Svůj čas tak věnovali propagandě.

Rusové si byli vědomi, že obyvatelé Džiddy jsou nevzdělání a nepřipraveni přizpůsobit se sovětským myšlenkám. Pouť ale Rusům nabízela příležitost navázat kontakty s některými z nejvlivnějších osob islámského světa a šířit mezi ně socialistické myšlenky (Baldry, 1984: 61). Král Husajn zaslal v březnu 1924 telegram komisaři zahraničních věcí Čičerinovi, ve kterém oznámil svůj nástup do chalífátu. Rusové to využili k navázání diplomatických vztahů s hášimovskou vládou. V srpnu do Džiddy přijela sovětská delegace (Ibid., 1984: 58). Sověti navázali kontakt také s wahháby. Byli si vědomi, že musí udržovat kontakt s Hidžázem i Nadždou, aby rozvíjeli vztahy s arabským světem. Rusové podporovali sjednocení Arábie, bylo to v souladu s jejich zahraničněpolitickými zájmy (Naumkin, 2018: 707).

Vztahy s Velkou Británií byly pro Hidžáz velmi důležité. Pro Británii však byla také důležitá pozitivní interpretace hadždže pod vládou Hášimovců, protože zprávy byly posílány britským úředníkům po celém světě. I těm, kteří nebyli příliš nakloněni jejich vládě, to byla například indická vláda. V britských zprávách se objevovalo, že pouť byla velmi úspěšná a její průběh nenarušily žádné incidenty, které se v minulých letech objevovaly (Slight, 2017: 96). Bezpečnost poutě pro ně byla také důležitá kvůli indickým muslimům. Indové tvořili většinu poutníků do Mekky a Británie chtěla, aby o ně bylo dobře postaráno (Hogarth, 1925: 75). Díky rozvoji kinematografie se informace o pouti dostaly i do povědomí širší britské společnosti. Tyto zprávy ale většinou neměly za cíl ovlivnit oficiální politiku Británie a chápání poutě (Ibid., 2017: 106). Nicméně vztahy Hidžázu s Velkou Británií se zhoršily poté, co Husajn odmítl podepsat obranný pakt s Londýnem a souhlasil s otevřením sovětského konzulátu v Džiddě (Mendel, 2016: 188).

Husajn udržoval kontakt s Mustafou Kemalem. Kemal se ale začal soustředit na vlastní občanskou válku, díky které mělo vzniknout moderní Turecko. Husajn tak ztratil jeho podporu (Moñivas, 2022: 90). Arabské povstání zbavilo sultána jedné z výsad, která byla považována za základní atribut chalífátu – vláda nad Mekkou a Medínou. Kvůli tomu se Husajn dostal do konfliktu s muslimy nejen v Indii, ale také s konzervativními muslimy na Arabském poloostrově. Indiští muslimové nikdy Husajnovi neodpustili povstání proti chalífovi v první světové válce. Indové podněcovali veřejné mínění muslimů, aby byl zachován turecký sultán jako jediná uznaná hlava islámu (Antonius, 1923: 327–328). Vřelé vztahy Husajn nikdy neměl ani

s Egyptem. Po pouti v roce 1923 se tyto vztahy ještě více vyostřily. Husajn totiž odmítl pustit do Hidžázu sanitární misi vyslanou egyptskou vládou (Hurgronje, 1924: 76). Husajn se pokusil navázat přátelské vztahy s imámem z Jemenu. Také se rozhodl pro politiku spojenectví s Ibn Rašídem, který byl dědičným nepřítelem Ibn Saúda. Na poloostrově ale došlo k náhlé změně poměru sil, když Ibn Saúd ukončil spor s Rašídovci a po tažení se stal pánem celého jejich panství. Znamenalo to zánik dynastie, se kterou se Husajn spojil, aby získal politické spojení proti sousednímu Nadždu (Antonius, 1923: 330).

6. Zánik státu

6.1 Problémy ve státě

Abdal Azíz se v roce 1921 prohlásil sultánem Nadždu a připojených území. Dynastickými sňatky získával podporu jednotlivých kmenů a posiloval mocenskou pozici svého rodu. Loajalitu kmenů mu zajišťovalo zejména uplácení jejich náčelníků penězi, které dostával od Británie v rámci dotací (Bouček, 2005: 24). V tomtéž roce se snížily dotace pro Husajna od Velké Británie z pětadvaceti tisíc liber ve zlatě na pět tisíc. Král Husajn musel tedy zvýšit příjmy z domácího prostředí. Měl pouze tři možnosti – zvýšit příjem odvozený z poutě, zvýšit celní poplatky a uvalit daně (Baker, 1979: 174). Obyvatelé Hidžázu nebyli zvyklí odvádět daně státu. Ve státě byla nízká životní úroveň a zdanění mohlo mnoha občanům způsobit potíže (H. M. Stationery Office, 1920: 29). Daně svatá města neplatila ani za turecké nadvlády. Husajn daně dlouho zavádět také nechtěl, teď ale neměl jinou možnost a musel tak učinit (Baker, 1979: 174). Daňové zatížení dopadlo téměř ihned také na poutníky, byla zavedena daň ze zavazadel, 20 % daň z poplatků za přepravu zboží, vysoké celní poplatky a absurdní směnné kurzy (Baker, 1979: 174).

Začátkem roku 1923 nastaly králi Husajnovi další potíže v oblasti fiskální politiky a musel zvýšit daně kočovníkům. Doufal, že se mu tak podaří naplnit státní pokladnu spolehlivěji než spoléháním se pouze na poplatky od poutníků do Mekky (Mendel, 2016: 186). Husajn také pochopil, že vojenský konflikt s Ibn Saúdem je nevyhnutelný a penězi z daní chtěl posílit armádu, aby se na konflikt připravil. Zvýšené daně spolu s vládní korupcí však způsobily odpor kmenů vůči Husajnovi (Mikaberidze: 2011: 801). Kmenoví náčelníci vyháněli výběrčí daní, jiní zase vyjádřili loajalitu Ibn Saúdu.

Husajn poslal proti kmenům, které mu nebyli nakloněni, několik trestných výprav, potyčky mezi nimi často končily krveprolitím. Ibn Saúd svým novým spojencům sliboval, že jim za jejich zemědělské produkty řádně zaplatí a sníží daně výměnou za politickou loajalitu a přijetí wahhábistické doktríny (Mendel, 2016: 186–187).

Počátkem roku 1924 se Mustafa Kemal, turecký prezident, rozhodl ukončit spojení mezi novou tureckou republikánskou vládou a chalífátem. Do té doby byl turecký sultán zároveň chalífou, Kemal se však rozhodl odloučit stát od církve. Necelé tři dny po tomto rozhodnutí král Husajn oznámil, že se ujme chalífátu (Kirk, 1934: 296). Husajna jako nového chalífu přijalo Transjordánsko a Irák, těm však vládli jeho synové (Lybyer, 1924: 523). Ve zbytku muslimského světa se zvedla vlna odporu proti novému chalífovi, Husajn pro ně byl pouhou loutkou závislou na Britech. Prohlášení se za chalífu byla zásadní chyba v jeho politice (Bouček, 2005: 25). Tato změna mimo jiné rozzuřila i wahhábisty včele s Ibn Saúdem. Válka mezi Hášimovci a Saúdy se stala nevyhnutelnou (Kirk, 1934: 296).

6.2 Džihád

Britské dotace byly Husajnovi i Ibn Saúdu koncem března 1924 zastaveny. Obyvatelé Hidžázu byli velmi nespokojeni s daněmi a poutníci si také stěžovali na průběh pouti. V Londýně tyto stížnosti nikdo neřešil, ale Ibn Saúd je slyšel. Byl připraven na útok, ale vyčkával, protože věděl, že wahhábistické vyznání je v islámském světě neoblíbené a že pokus o obsazení svatých měst bude tolerováno pouze s pádným důvodem. Spousta muslimů ale byla podrážděna kvůli Husajnovu zacházení s poutníky, což Ibn Saúdu nahrávalo a poté, co se Husajn prohlásil chalífou, měl důvod k vyhlášení války (Kirk, 1934: 296). Ibn Saúd v roce 1924 opravdu vyhlásil Husajnovi džihád. To vyvolalo v sunnitských kruzích na Blízkém východě ostrou reakci, protože nebylo běžné, aby ozbrojený džihád vyhlásil jeden muslimský stát druhému, natož ještě aby byl vyhlášen vládci a ochránci dvou svatých míst. Britům byly tyto nábožensko-ideologické neshody lhostejné a nijak je neřešily (Mendel, 2016: 188). Jedním z důvodů vyhlášení džihádu byla také ztráta dotací z Británie pro Ibn Saúda, jeho veřejné finance tím utrpěly ránu. Řešením byl právě Hidžáz. Ovládnutím Hidžázu by získal příjmy z poutní daně a cla vybíraná v Džiddě. Ibn Saúd také útokem na Hidžáz neměl co ztratit, nemusel se již bát, že by si zneprátelil Británii, jelikož dotace byly

pozastaveny. Zároveň to bylo jasným znamením, že neuznával Husajna jako nového chalífu (Al-Rasheed, 2010: 43).

Husajn doufal, že obyvatelé Hidžázu budou stát za ním, ať už protože ho respektují jako Prorokova pokrevního příbuzného, nebo si budou pamatovat vyprávění předků o krutostech a ideologické nesmlouvavosti wahhábistů. Husajn ale nebyl schopen Hidžáz sjednotit (Mendel, 2016: 189). Stoupence Ibn Saúda hnaly především dva tradiční motivy: touha po kořisti a náboženský fanatismus. Svatá města považovali za zkažená, protože se odklonila od původní víry (Kohn, 1934: 94).

Ibn Saúdovy oddíly obsadily Turábu a okolní oázy bez potíží. Obklíčily také Taíf a Ukáz, horská sídla, kde měl Husajn letní bydliště. Obrana Taífu se zhroutila, když Alí, nejstarší syn Husajna, opustil opevnění a utekl do Mekky. Jeho útěk vnesl rozkol do Husajnových řad obránců a ichwání město dobyli 10. září 1924. Nelítostně zavraždili každého, kdo jim padl do rukou, ničili lustry a další součásti interiérů mešit a domů, kterými se dle nich tamější obyvatelé zpronevřovali pravému wahhábistickému islámu (Mendel, 2016: 189). Tehdejší zprávy říkají, že masakr byl doprovázen i rabováním. Ten kdo ve městě váhal s odevzdáním peněz a šperků, byl zabit. Tyto události změnily postoje Hidžázců, kteří byli původně nakloněni wahhábistům v důsledku všeobecné nechuti ke králi Husajnovi. První zprávy o masakru byly odmítány jako hášimovská propaganda, ale když se ukázalo, že k rabování skutečně došlo, uprchlo z Mekky do Džiddy odhadem patnáct tisíc lidí. Ibn Saúd si uvědomil, že obsazení Mekky nemůže probíhat tímto způsobem a snažil se zabránit podobné katastrofě (Sedgwick, 1997: 356–357). Vyhlásil, že tvrdě potrestá každého, kdo se podílel na rabování a zabíjení věřících. K podobným masakrům však docházelo stále, pouze v menším rozsahu. Ichwánští bojovníci již nepopravovali muže a nekonzískovali veškerou úrodu, ale odváděli manželky a dcery poražených, nejstarší synové museli vstoupit do ichwánských oddílů a prokázat věrnost wahhábistickému učení (Mendel, 2016: 189).

Husajnova situace byla kritická, obracel se na Angličany s prosbou o pomoc, ti ale nereagovali. Začali se od něho odtahovat také kmenoví vůdci a městští radní v Mekce, Medíně i Džiddě. Nikomu se nechtělo podřizovat brutální moci wahhábistů, ale byla potřeba učinit zásadní politické rozhodnutí, jelikož šarífská moc v Mekce byla v troskách. Předáci hlavních hidžázkých rodů a kmenů se sešli v Džiddě a vyzvali Husajna, aby se vzdal vlády. Husajn jejich ultimátum přijal. Britové 6. října vyhlásili za

krále Hidžázu jeho syna Alího (Mendel, 2016: 189–190). Husajn se snažil zachránit hidžázský trůn pro svou rodinu, což se mu povedlo (Kirk, 1934: 296). Po abdikaci se Husajn bránil exilu. Pod tlakem hidžázských kmenů i Velké Británie nakonec odcestoval do Ammánu, kterému vládl jeho syn Abdulláh. Husajn ale stále věřil, že jeho osudem je vládnout arabskému národu, v exilu se nadále choval jako král a přijímal arabské delegace. Byl také přesvědčený, že je právoplatnější vládce než jeho syn (Viorst, 2006: 80–81).

Odchod Husajna do exilu Ibn Saúda však neuspokojil a jeho jednotky vstoupily 13. října 1924 do Mekky. Král Alí ustoupil do Džiddy, odkud vládl. Wahhábistické jednotky v Mekce vyplenily šarífův palác a několik nejbohatších sídel, nedošlo ale ke krveprolití. Ibn Saúd chtěl totiž získat přízeň obyvatel Mekky. Záhy se vydal do Medíny, kde navštívil hrob proroka Mohameda, což jeho předchůdci odmítali jako projev polyteismu. V lednu 1925 se Ibn Saúd s vojskem vydal do Džiddy, domníval se, že její dobytí bude otázkou dnů. Nakonec se ale obléhání protáhlo na rok, hlavně kvůli přístupu k moři, díky němuž mohly do města proudit zásoby a dobrovolnické oddíly ze Sýrie, Palestiny a Jemenu (Mendel, 2016: 190). Kolem Džiddy bylo vystavěno opevnění a položena minová pole. Místní obyvatelé pocítovali nedostatek potravin a značná část z nich z města uprchla (Naumkin, 2018: 707). Džidda se udržela také kvůli Ibn Saúdově neochotě pustit do města divoké kmeny. Ve městě žilo mnoho obchodníků, kteří měli zahraniční kontakty, a také oficiální představitelé světových mocností (Clayton, 1929: 14). Saúdové město občas dělostřelecky ostřelovali, nikdy na něj však nezaútočili. Abdal Azíz v souladu se starobyklou praxí obléhání na dobu poutní sezóny zrušil (Knauerhase, 1975: 77).

Mapa č. 3 – vzdálenost dobytých měst

Zdroj: Wikimedia Commons (ned.). Saudi Arabia map. *Wikimedia Commons*, nedatováno (https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Saudi_Arabia_map.png, 10. 3. 2023).

Na mapě číslo tři můžeme vidět, že města, která byla obsazená Ibn Saúdem, nebyla příliš daleko od sebe. Taif i Džidda leží zhruba osmdesát kilometrů od Mekky. Medína je vzdálenější, cesta tam je dlouhá přibližně čtyři sta padesát kilometrů.

Britská vláda vynaložila veškeré úsilí, aby se stala prostředníkem mezi znepřátelenými stranami. Později však zahájila politiku vyhýbání se aktivního zasahování do vnitřních sporů v Arábii. Vláda dynastie Hášimovců v Hidžázu byla stále méně oblíbená mezi obyvateli (Clayton, 1029: 14–15). Vztahy se také zhoršily mezi Husajnem v exilu a jeho synem Abdulláhem, docházelo mezi nimi ke střetům kvůli rozdílným názorům. Abdulláh nadále nechtěl Husajna v Ammánu a tak ho poslal do Akaby. Ani tam dlouho nepobyl, Britové trvali na tom, aby Akabu opustil. Žádný arabský stát ho však nechtěl přijmout. Británie ho tedy poslala na Kypr, kde byl po

celou dobu osamělý. Pouze málo lidí tam mluvilo arabsky a jeho jedinou pravidelnou společností byl jeho nejmladší syn Zajd (Viorst: 2006: 81).

6.3 Ovládnutí Hidžázu Ibn Saúdem

Britové upustili od politiky vyhýbání se zasahování do sporů a sjednali s Ibn Saúdem, že ho budou výrazněji zásobovat a obráncům Džiddy zkomplikují zásobovací cesty z moře (Mendel, 2016: 191). V roce 1925 stále formálně platila smlouva mezi Anglií a Ibn Saúdem z roku 1915. Ve skutečnosti již ale nefungovala jako dokument upravující vztahy mezi oběma zeměmi. Velká Británie mlčky souhlasila se skutečným rozložením sil (Naumkin, 2018: 718).

Britové poté podepsali novou smlouvu s Ibn Saúdem, která znamenala konec dosavadního statutu svatých měst, a král Alí pochopil, že bez pomoci Británie nemůže Saúdovcům odolávat. 6. prosince 1925 se vzdala Medína, kapitulaci přijal Ibn Saúduv syn Mohamed, který nedovolil, aby bylo město vypleněno. O deset dní později byla zahájena jednání o kapitulaci, 22. prosince se Džidda vzdala a Alí odcestoval do Iráku. Po dobytí Džiddy a ovládnutí celého Hidžázu se koncem roku 1925 shromáždili vládci všech hidžázkých měst a kmenů v Mekce a vzdali Ibn Saúdu hold jako novému vládci. Ibn Saúd se nechal titulovat jako král Hidžázu, sultán Nadždu a závislých území (Mendel, 2016: 192). Odchod Alího sjednotil velkou část Arabského poloostrova pod rod Saúdu, což bylo obrovské vítězství wahhábistů. Pro Hášimovce to znamenalo konec více než tisícileté nadvlády na poloostrově (Viorst, 2006: 81).

Dobytí Džiddy přineslo Ibn Saúdu také nové problémy. Namísto beduínů a několika izolovaných osad, které měl doposud na starosti, se nyní potýkal se složitou městskou společností obchodníků s mezinárodními kontakty, s diplomatickými zástupci a občany světových mocností. Kontrola nad svatými městy s sebou také přinášela nutnost vyhovět mezinárodním poutníkům, byla to náboženská povinnost napomáhat pokojnému průběhu pouti. Král Husajn toto nedodržoval a bylo to příčinou nepřátelství mnoha muslimských států (Sedgwick, 1997: 357–358). Ibn Saúd se brzy poté, co získal kontrolu nad Hidžázem, postaral o výrazné zlepšení bezpečnosti poutě i o lepší dopravní a životní podmínky pro poutníky. Počet poutníků se díky tomu zvýšil a tím i výše příjmů pro Ibn Saúda (McHale, 1980: 627). Po sjednocení území zavedl Ibn Saúd také systém kontrol beduínů. Tento systém byl jednoduchý, při porušení zákona měl provinilce potrestat náčelník kmene. Pokud se tak nestalo, za zásah byl zodpovědný

náčelník sousedního kmene. Pokud ani to nepomohlo, byl Abdal Azíz připraven zasáhnout se svou armádou. Tento systém vymáhání práva byl účinný a poprvé v dějinách Arabského poloostrova byly kontrolovány vztahy mezi kmeny (Knauerhase, 1976: 77).

Ovládnutí Hidžázu puritánskými wahhábisty vyvolalo v mnoha islámských zemích šok (Mendel, 2016: 333). První velmocí, která Ibn Saúdovo království v roce 1926 uznala, bylo sovětské Rusko (Kohn, 1934: 96). Poté v březnu téhož roku následovala Velká Británie, Francie, Turecko a Nizozemí (Mendel, 2016: 192). Ibn Saúd apeloval na panislámské cítění a chtěl zajistit, aby svatá místa byla vzorně spravována. Tyto snahy mu přinesly podporu vůdců indického islámu (Kohn, 1934: 95). Vztahy Ibn Saúda s Velkou Británií upravovala smlouva z Džiddy, která byla podepsána v květnu 1927. Touto smlouvou byla uznána naprostá nezávislost Ibn Saúdova království ve vnějších i vnitřních záležitostech (Kohn, 1934: 96–97). Dohoda s Brity přinesla na Arabský poloostrov evropské prvky, jako byly telefony, telegraf nebo automobily (Bouček, 2005: 25). Až v roce 1931 nový stát uznaly Spojené státy americké a Itálie (Mendel, 2016: 192).

V červnu 1926 Ibn Saúd pozval do Mekky představitele islámských států a společenství z celého světa, aby s nimi probral otázky týkající se rozvoje Hidžázu a svatých měst. Zavázal se, že je bude zvelebovat po materiální stránce a zajistí nerušený přístup věřících do obou měst. Ibn Saúd 31. srpna vydal dekret, ve kterém Hidžáz prohlásil za samostatnou provincii, jež bude ale spravována dědičnou mocí saúdských králů (Mendel, 2016: 192). Těmto zástupcům z islámského světa však nebylo dovoleno nějak více zasahovat do správy Hidžázu. I přes tento fakt se shodli, že se sejdou další rok. Král Abdal Azíz je podruhé ale nepozval. Tím ztratil mnoho přátel v islámském světě a posílil propagandu exilového krále Husajna a jeho synů Abdalláha, emíra Transjordánska a Fajsala, krále Iráku (Musil, 1928: 680).

Obyvatelé svatých měst opovrhovali wahhábistickými vládci, považovali je za barbary. Wahhábisté zase obviňovali Ibn Saúda z velké shovívavosti vůči nevěřícím v Mekce a Medíně a vůči cizincům, zejména Britům v Džiddě (Musil, 1928: 680). V roce 1927 Ibn Saúd vytvořil tzv. Radu Hidžázu. Tento poradní orgán měl zmírnit odpor kmenové aristokracie a městských elit v Mekce a dalších městech (Mendel, 2016: 314). Rada vznikla jako politický kompromis, měla zaniknout ve chvíli, kdy již nebude nutná

(Sedgwick, 1997: 358). Husajn ve svých sedmdesáti devíti letech dostal od Abdulláha povolení k návratu do Ammánu. V té době byl již ochrnutý, jelikož prodělal mrtvici. V Ammánu zemřel v roce 1931, jeho pohřeb v Jeruzalémě byl Araby zcela ignorován. Jeho rakev byla doprovázena čestnou stráží britských vojáků (Viorst, 2006: 81–82).

6.4 Odkaz v současnosti

Na konci osmdesátých let dvacátého století vznikla organizace Hizballáh al-Hejaz. Hidžáz v názvu odkazuje na to, že jeho stoupenci neuznávají království Saúdské Arábie jako státní útvar. Členové Hizballáhu al-Hejaz jsou šíité a byli podporovatelé Chomejního (Alrebh, 2022: 4). Organizace vznikla jako reakce na střety mezi šíitskými poutníky a saúdskými bezpečnostními silami během poutě v roce 1987. Organizace se za pomoci násilí snažila dosáhnout změn, neuvědomovala si však, že tyto činy z ní udělají teroristickou organizaci. Významné rodiny v rámci saúdkoarabské šíitské komunity byly proti většině myšlenek hnutí Hizballáh al-Hejaz. Skupina proto nemohla získat podporu velkých oblastí, které byly pod kontrolou klasických duchovních, podnikatelů a historických vůdců, kteří měli dobré vztahy se státem (Mustafa, 2020). Několik členů organizace odcestovalo do Íránu a Libanonu, kde pravděpodobně absolvovali vojenský výcvik (Matthiesen, 2010: 187). O Hizballáhu al-Hejaz je však známo jen velmi málo. Neví se, kdo jsou jeho členové nebo s jakými agenturami pravidelně spolupracují. Dostupné informace jsou omezené a většinou se skládají jen ze jmen osob, které byly obviněny z účasti na útocích (Alrebh, 2022: 7).

Hizballáh al-Hejaz se věnoval také politickým a propagandistickým aktivitám, mezi které patřilo například vydávání časopisu Risalat al-Haramayn, v překladu List dvou svatých míst. Propagandistické aktivity skupiny podporoval Írán, který se prezentoval jako patron saúdských šíitů. Írán si chtěl vytvořit hegemonistický nárok na Mekku a Medínu (Matthiesen, 2010: 188). Poté, co byla organizace obviněna z bombových útoků v Chobaru v roce 1996, byla většina tehdejších členů zatčena (Matthiesen, 2010: 179). Saúdské orgány Hizballáh al-Hejaz zařadily v březnu 2014 na seznam teroristických skupin. Spojené arabské emiráty je následovaly a v listopadu téhož roku ho také daly na seznam teroristických skupin (Ibid.: 15). Rozdíly mezi šíity a sunnity jsou i dnes v Saúdské Arábii veliké. Šíité nejsou přijímáni jako členové saúdské národní gardy, nebo policie a zastávají pouze jednu vyšší funkci v národní vládě. Dokonce i v šíitských komunitách jsou všechny důležité posty obsazeny sunnity (McHale, 1980: 635).

Na území Saúdské Arábie se nachází také připomínka na Hidžázskou železnici. Od dobytí království Ibn Saúdem nebyla železnice již nikdy obnovena ve své celé délce. Byla na několika místech zničena a stanice byly v troskách (Rutter, 1931: 101). V sedmdesátých letech minulého století byla postavena železnice mezi Džiddou, Mekkou, Medínou a Rijádem. Její základ tvořila právě Hidžázská dráha (Mendel, 2016: 268). Několik stanic na území Hidžázu bylo opraveno, do stanic byly doplněny lokomotivy a vytvořena informační centra, která návštěvníkům představují krátkou historii železnice. Také jsou vidět rozpadající se zbytky nádraží a pevnosti, které vojáci používali k ochraně železniční trati. Nejpřístupnější pozůstatky železnice se nacházejí v Medíně a Tabúku (Saudi, ned.). Nedaleko stanice v Al-Hijru bylo vybudováno muzeum. Uvnitř muzea se nachází artefakty, rukopisy a fotografie z dob provozu (Welcome Saudi, ned.).

7. Závěr

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit důvody vzniku království Hidžáz po první světové válce a také určit příčiny zániku státu. Království vzniklo díky nacionalistickým touhám Arabů, žijících dlouho pod osmanskou nadvládou. Proti Osmanské říši se vzbouřil v roce 1916 vládce Mekky Husajn s podporou Velké Británie. Právě podpora od Velké Británie byla dalším důvodem vzniku státu. Británie však sledovala pouze své vlastní zájmy, chtěla porazit ve světové válce Osmanskou říši a získat kontrolu nad Arabským poloostrovem. Husajn využil již zmíněných nacionalistických myšlenek, také uvěřil slibům Britů a povstal proti nadvládě Osmanů s myšlenkou na vytvoření jednotného panarabského státu. Husajnovi se podařilo rozložit osmanskou nadvládu a Velká Británie ho uznala za panovníka Hidžázu. Království Hidžáz mělo podobnou rozlohu jako hidžázský emirát v rámci Osmanské říše. Tento fakt později velmi ovlivnil vztahy mezi Británií a Husajnem, který se cítil podvedený.

Hlavní příčinou zániku byla špatná vláda krále Husajna, poté i jeho syna Alího. Nebyli dobrými vládci, správa jejich státu byla v podstatě závislá na pomoci Velké Británie. Stát měl ekonomické, společenské i hygienické problémy. Hidžáz byl sice dobyt vedlejším Nadždem včele s Ibn Saúdem, ten ale spíše využil situace a zaútočil ve správný čas. Hidžáz byl v té době již v rozkladu, jeho obyvatelé byli nespokojení s vládou, s placením daní a korupcí. Husajna přestali podporovat i Britové, jelikož ho již nepovažovali za vhodného spojence. Husajn jim zároveň nikdy neodpustil, že

nepodpořili jeho ambice na vytvoření velkého arabského státu. Hidžázký král proti sobě poštvál i několik muslimských vládců kvůli jeho špatné správě pouti. V jejich očích byl Husajn pouhá loutka, která plní všechny britské rozkazy. Některé zdroje dokonce naznačovaly, že Husajn ke konci své vlády mohl být psychicky nemocný. Poslední kapkou pro islámské vládce a hlavně Ibn Saúda bylo, když se Husajn prohlásil za chalífu. Po nucené abdikaci Husajna nastoupil na hidžázký trůn jeho syn Alí, který situaci ale nijak neuklidnil. Království Hidžáz ztratilo svou suverenitu, bylo dobyt Ibn Saúdem a přešlo pod jeho vládu.

Dle definice státu Hidžáz selhal ve všech kritériích. Stále obyvatelstvo sice měl, ale velká část byli beduíni, kteří putovali z místa na místo, a vláda je neměla zcela pod kontrolou. Beduíni také často měnili svou loajalitu ke králům podle toho, kdo jim nabídl lepší podmínky pro život. Území království vymezené také nebylo, jelikož se stále vedly spory o hranice se sousedním Nadždu. Největší boje se vedly o oázy Churma a Turába, které oba panovníci považovali za součást svých území. Vláda sice existovala, ale nevládla efektivně na celém území státu. Vládla pouze centru, kterým bylo hlavní město Mekka a její okolí. Periferie byla silně autonomní. Co se týče zahraničních vztahů, tak byl Hidžáz velmi ovlivněn Velkou Británií, která do jeho zahraničních politiky často vstupovala. Příkladem mohou být již zmíněné vztahy Hidžázu s Francií, které Británie ukončila. I přes tyto problémy Hidžáz několik let jako stát existoval. Rozhodně ho ale lze považovat za slabý stát. Ve státní správě byla všudypřítomná korupce, kriminalita byla vysoká ve městech i na poutních cestách a zdravotní péče byla neuspokojivá. Hidžáz byl slabý kvůli jeho geografické poloze i ekonomickým problémům. Situace Hidžázu byla složitá, jelikož byl obklopen nepřáteli. Z pevniny na něho útočil Ibn Saúd a pobřeží Rudého moře měla pod kontrolou Velká Británie, která omezila přístup do přístavu Džidda, aby ukončila nepokoje mezi Husajnem a Ibn Saúdem. Ekonomické problémy, se kterými se Hidžáz potýkal, byly způsobeny nízkou úrodou, závislostí na pouti a na dotacích od Velké Británie. Zároveň placení daní, které mělo ekonomickou situaci zlepšit, zvedlo vlnu odporu hidžázkých obyvatel proti Husajnovi.

Hidžáz měl již pod nadvládou Osmanské říše velkou autonomii. Po získání nezávislosti se mnoho nezměnilo, stát byl stále závislý na pouti, jeho rozloha byla téměř stejná a podmínky pro obyvatele i poutníky nebyly dobré. Ve zdrojích se objevovalo, že

Životní podmínky se ve státě spíše zhoršily, hlavně v prvních letech jeho existence. Stát de facto nefungoval jako suverénní, z textu vyplývá, že Husajn udržoval svou suverenitu pouze v Mekce a periferie nebyly zcela pod jeho kontrolou. Husajn nikdy nesjednotil celý Hidžáz pod svou vládu, stát neměl funkční vnitřní suverenitu. Správa státu byla velmi neefektivní a zkorumpovaná. Mekka i přes svou důležitost byla velmi zaostalá. Mnoho poutníků i tamních obyvatel se ve městě nakazilo cholerou, jelikož Mekka nebyla připravena na tak velký počet poutníků a nebyla tam uspokojivá lékařská služba. Medína, druhé nejposvátnější islámské město, byla významným vzdělávacím centrem. Město poutníci navštěvovali v rámci pouti do Mekky, ale bylo daleko více soběstačné než právě Mekka kvůli úrodnosti. Ale celý Hidžáz byl závislý na dovozu z ciziny.

Nejdůležitější vztahy Hidžáz udržoval s Velkou Británií, jak již bylo několikrát zmíněno. Británie si na začátku války zvolila, že bude podporovat Husajna. Později se jim ale jeho politikou stále více oddaloval a neměli ho zcela pod kontrolou, to Britům nevyhovovalo. Hidžáz byl závislý na britských dotacích, a když v roce 1924 byly pozastaveny, nastaly státu finanční problémy. Británie zároveň měla velký vliv na vztahy Hidžázu a Nadždu. Se státy uzavřela smlouvy, které měly zajistit, že mezi nimi nevznikne žádná agrese. Tyto smlouvy však byly překonány událostmi, Velká Británie podpořila Saúda a i s jejich pomocí vytvořil rozsáhlý stát na Arabském poloostrově. S Hidžázem se snažila udržet vztahy i Francie, která nechtěla připustit, aby Husajna ovlivňovala pouze Velká Británie. Francie se soustředila hlavně na ekonomické vztahy. Británie však byla proti těmto francouzským snahám. Francie pochopila, že Velká Británie má dominantní postavení na Arabském poloostrově a podepsaly mezi sebou smlouvu, která to ztvrdila. Nedošlo však k přerušení všech kontaktů mezi Francií a Hidžázem. V Džiddě byl také sovětský konzulát, který se věnoval hlavně ruské propagandě. Diplomatické vztahy mezi Ruskem a Hidžázem byly navázány v roce 1924, kdy Husajn oznámil přijetí titulu chalífy. Sověti ale udržovali vztahy i s Ibn Saúdem a jako první uznali jeho nově vzniklé království. Hidžáz neměl podporu ani od muslimského světa.

Chod státu závisel kromě britských dotací také na zisku z pouti do Mekky. Mekka je nejdůležitějším místem pro celý islámský svět a každý muslim tam musí povinně jednou za život vykonat pout'. Poutníci platili daně, které plnily státní kasu Hidžázu.

Pout' byla důležitá i pro obyvatele státu, většina z nich totiž pracovala v odvětvích s ní spojenou. Jednalo se například o ubytovací služby, průvodcovství nebo obchod. Na území Hidžázu také žili beduíni, kteří často přepadávali karavany poutníků a tím znepríjemňovali průběh pouti. Objevovaly se i zprávy o tom, že poutníci jsou okrádáni průvodci, hidžázští obyvatelé si s poutníky nebrali žádné servítky.

Obyvatelé Hidžázu nebyli příliš nakloněni Ibn Saúдови, hlavně byli velmi skeptičtí vůči wahhábismu. Zároveň ale nechtěli být ani pod nadvládou Hášimovců, protože s jejich vládou nebyli spokojeni. Ibn Saúd se ihned po ovládnutí Hidžázu snažil dělat kompromisy ve prospěch hidžázských obyvatel i poutníků. Zavedl kontroly beduíňů, které byly účinné, zlepšil bezpečnost poutě a vytvořil Radu Hidžázu. Hidžáz tedy zanikl kvůli rozpínavosti vedlejšího státu Nadždu. Husajn nebyl schopen ubránit svůj stát proti silnějšímu vládci, který získal podporu i od Velké Británie. Hidžáz za své existence neplnil žádná kritéria, která jsou pro existenci státu potřebná.

Husajn neměl vhodné podmínky pro vybudování silného a nezávislého státu. Situace po první světové válce byla na Arabském poloostrově složitá, Hidžáz byl sice uznán Sèvreskou smlouvou jako suverénní stát, ale suverenitu de facto nikdy neměl. Velká Británie nikdy neumožnila, aby se Hidžáz rozvíjel bez jejich zasahování. Stále se snažila udržet Husajna pod kontrolou a určovat jeho zahraniční politiku. Británie zasahovala také do vnitřní politiky státu, jelikož měla velký zájem o hladký průběh poutě hlavně kvůli zachování klidu na Arabském poloostrově a v muslimském světě.

Území zaniklého království je nyní součástí Saúdské Arábie. Můžeme tam najít pozůstatky Hidžázské dráhy. Stanice a lokomotivy slouží už pouze jako atrakce pro turisty. Další odkaz na království lze nalézt v šíitské organizaci Hizballáh al-Hejaz, která vznikla na konci osmdesátých let dvacátého století. Organizace byla po několika útocích označena za teroristickou. Hidžáz v jejím názvu odkazuje na fakt, že neuznávají Saúdskou Arábii jako stát. O této organizaci se ale neví mnoho informací.

Celá oblast zaniklého království má obrovský historický, kulturní i náboženský význam. Svatá města navštěvují muslimští poutníci z celého světa a vyznavači všech různých odnoží islámu. Právě tyto rozdíly ve víře způsobily problémy za dob království, kdy například Husajn omezil přístup do Mekky a Medíny wahhábistům. Mekka je v současnosti stále pod nadvládou Saúdů a striktního wahhábistického islámu. Rozdíl

mezi šííty a sunnity je v Saúdské Arábii markantní i dnes, šíité nedostávají téměř žádné důležité státní funkce. Otázka tedy je, zda by Mekka neměla být ve spravovaná jako nezávislé území a nastavit dobré podmínky pro všechny muslimy mířící do svatých měst.

Seznam použitých zdrojů

- Al-Rasheed, Madawi (2010). *A history of Saudi Arabia* (New York: Cambridge university press).
- Alrebh, Abdullah F. (2022). Hezbollah al-Hejaz: A Saudi Shi'a Group Cloaked In Mystery. *Mei.edu* (<https://www.mei.edu/sites/default/files/2022-06/Hezbollah%20Al-Hejaz%20-%20A%20Saudi%20Shi%E2%80%99a%20Group%20Cloaked%20in%20Mystery.pdf>, 9. 2. 2023).
- Antonius, George (1293). *The Arab awakening : the story of the Arab national movement* (Philadelphia: J.B. Lippincott).
- Arab Revolt (ned.). Al Qibla – The First Arab Hashemite Newspaper. *Arab Revolt*, nedatováno (<https://arabrevolt.jo/en/milestones-list/al-qibla-the-first-arab-hashemite-newspaper/>, 2. 2. 2023).
- Bahbouh, Charif – Fleissig, Jiří (2018). *Čtyři města: Mekka, Medína, Rijád, Džidda* (Brandýs nad Labem: Dar Ibn Rushd, s. r. o.).
- Baker, Randall (1979). *King Hussein and the Kingdom of Hijaz* (New York and Cambridge: Oleander Press).
- Baldry, John (1984). Soviet Relations with Saudi Arabia and the Yemen 1917-1938. *Middle Eastern Studies*, 20 (1), 53–80.
- Biersteker, Thomas J. (2012) State, Sovereignty, and Territory. In: Carlsnaes, Walter – Simmons, Beth A. – Risse, Thomas (eds.): *Handbook of International Relations* (London: SAGE Publications Ltd), 245–272.
- Bouček, Jaroslav (2005): *Saudská Arábie* (Praha: Libri).
- Bulmuş, Birsen (2012). *Plague, Quarantines and Geopolitics in the Ottoman Empire* (Edinburgh: Edinburgh University Press).
- Clayton, Gilbert (1929). Arabia and the Arabs. *Journal of the Royal Institute of International Affairs*, 8 (1), 8–20.

Dawn, C. Ernest (1960). The Amir of Mecca Al-Ḥusayn Ibn-'Ali and the Origin of the Arab Revolt. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 104 (1), 11–34.

Dusza, Karl (1989). Max Weber's Conception of the State. *International Journal of Politics, Culture, and Society*, 3 (1), 71–105.

Eizenstat, Stuart E. – Porter, John E. – Weinstein, Jeremy M. (2005). Rebuilding Weak States. *Foreign Affairs*, 84 (1), 134–146.

Eldar, Dan (1990). French Policy towards Husayn, Sharif of Mecca. *Middle Eastern Studies*, 26 (3), 329–350.

Filip, Jiří (1977). *Saúdská Arábie* (Praha: Institut zahraničního obchodu/ČTK – Pressfoto).

Gautherot, Gustave (1920). Syria and the Hedjaz: A French View. *Current History* (1916-1940) 12 (1), 113–16.

Green, Nile (2015). The “Hajj” as its own undoing: Infrastructure and Integration on the Muslim Journey to Mecca. *Past & Present*, 226, 193–226.

Grotenhuis, René (2016). *Nation-Building as Necessary Effort in Fragile States* (Amsterdam: Amsterdam University Press).

H. M. Stationery Office (1920). *Arabia* (London: H. M. Stationery office).

Hogarth, D. G. (1925). Wahabism and British Interests. *Journal of the British Institute of International Affairs*, 4 (2), 70–81.

Hourani, Albert (2010). *Dějiny arabského světa: od 7. století po současnost* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).

Hurgronje, Snouck (1924). Islam and Turkish Nationalism. *Foreign Affairs*, 3 (1), 61–77.

Jehlička, Petr – Tomeš, Jiří – Daněk, Petr (2000). *Stát, prostor, politika: vybrané otázky politické geografie* (Praha: Univerzita Karlova).

Kedourie, Elie (2014). *In the Anglo-Arab Labyrinth: The McMahon-Husayn Correspondence and its Interpretations 1914–1939* (London: Routledge).

- Kirk, Grayson L. (1934). Ibn Saud Builds an Empire. *Current History (1916–1940)*, 41 (3), 291–297.
- Knauerhase, Ramon (1975). Saudi Arabia: A Brief History. *Current History*, 68 (402), 74–88.
- Kohn, Hans (1934). The Unification of Arabia. *Foreign Affairs*, 13 (1), 91–103.
- L. (1927). Downing Street and Arab Potentates. *Foreign Affairs*, 5 (2), 233–240.
- Lambrechts, Derica (2017). The State, State Capabilities and Non-State Actors: A Literature Survey. In: Lambrechts, Derica – Fourie, Pieter (eds.): *Modern State Development, Capacity, and Institutions*, 5–28.
- Lewis, Bernard (1996). *Dějiny blízkého východu* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Luscombe, Stephen (ned.). The Flag of Hejaz. *The British Empire*, nedatováno (<https://www.britishempire.co.uk/maproom/flagofhejaz.htm>, 21. 4. 2023).
- Lybyer, Albert H. (1924). Recent Political Changes in the Moslem World. *The American Political Science Review*, 18 (3), 513–527.
- Maneval, Stefan (2019). *New Islamic Urbanism: The Architecture of Public and Private Space in Jeddah, Saudi Arabia* (London: UCL Press).
- Marshall, Tim (2017). *A flag worth dying for: the power and politics of national symbols* (New York: Scribner).
- Matthiesen, Toby (2010). Hizbullah al-Hijaz: A History of The Most Radical Saudi Shi'a Opposition Group. *Middle East Journal*, 64 (2), 179–197.
- McHale, Thomas R. (1980). A Prospect of Saudi Arabia. *International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-)*, 56 (4), 622–647.
- Mendel, Miloš (2016). *Dějiny Saúdské Arábie* (Praha: Nakladatelství Lidové noviny).
- Midura, Edmund (1978). Flags of the Arab World. *Saudi Aramco World*, 29 (2), 4–9.
- Mikaberidze, Alexander (2011). *Conflict and Conquest in the Islamic World: A Historical Encyclopedia* (Santa Barbara: ABC-CLIO).

- Moñivas, Jesús R. (2022). Ageing brain and geopolitical leadership: a bio-psycho-sociological approach to the fall of Sharif of Mecca Husayn bin Ali, 1908–1924, *Interdisciplinary Science Reviews*, 47 (1), 76–96.
- Musil, Alois (1928). Religion and Politics in Arabia. *Foreign Affairs*, 6 (4), 675–681.
- Mustafa, Hassan Al (2020). Hezbollah al-Hejaz: A story not yet written. *Alarabiya news*, 20. 5. 2020 (<https://english.alarabiya.net/views/news/middle-east/2015/10/01/Hezbollah-al-Hejaz-A-story-not-yet-written>, 9. 2. 2023).
- Naumkin, Vitaly V. (2018). Hejaz in the Mid-1920s: the First Soviet Peacemaking Initiative. *Islamic Studies*, 11 (4), 703–723.
- Power, Edmond (1918). The National Problem in Arabia. *Studies: An Irish Quarterly Review*, 7 (27), 456–473.
- Rotberg, Robert I. (2004). The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention, and Repair. In: Rotberg, Robert I. (ed.): *When States Fail: Causes and Consequences* (Princeton: Princeton University Press), 1–50.
- Rutter, Eldon (1931). The Hejaz. *The Geographical Journal*, 77 (2), 97–108.
- Saudi (ned.). Discover the Hijaz Railway. *Saudi*, nedatováno (<https://www.visitsaudi.com/en/do/culture/the-hijaz-railway>, 16. 2. 2023).
- Seal, Tom (1992). Roots of Conflict: The First World War and the Political Fragmentation of the Middle East. *Naval War College Review*, 45 (2), 69–79.
- Sedgwick, Mark J. R. (1997). Saudi Sufis: Compromise in the Hijaz, 1925-40. *Die Welt Des Islams*, 37 (3), 349–368.
- Silverfarb, Daniel (1980). The Anglo-Najd Treaty of December 1915. *Middle Eastern Studies*, 16 (3), 167–177.
- Slight, John (2017). British Colonial Knowledge and the Hajj in the Age of Empire. In: Ryad, Umar (ed.): *The Hajj and Europe in the Age of Empire* (Leiden: Brill), 81–111.
- Tanenbaum, Jan K. (1978). France and the Arab Middle East, 1914-1920. *Transactions of the American Philosophical Society*, 68(7), 1–50.

Teitelbaum, Joshua (1998). Sharif Husayn Ibn Ali and the Hashemite Vision of the Post-Ottoman Order: From Chieftaincy to Suzerainty. *Middle Eastern Studies*, 34 (1), 103–122.

The British Medical Journal (1915). Cholera And The Dardanelles. *The British Medical Journal*, 1 (2838), 898–899.

The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia (ned.). Islam. *The Embassy of the Kingdom of Saudi Arabia*, nedatováno (<https://www.saudiembassy.net/islam#Guardian%20of%20The%20Holy%20Places>, 5. 2. 2023).

The Jordan Times (2016). Eight volumes of Al Qibla newspaper launched. *The Jordan Times*, 21. 12. 2016 (<https://www.jordantimes.com/news/local/eight-volumes-al-qibla-newspaper-launched>, 2. 2. 2023).

The Journal of International Relations (1920). International Notes. *The Journal of International Relations*, 11 (1), 120–154.

The Royal Hashemite Court (ned.). King Ali bin Al Hussein. *The Royal Hashemite Court*, nedatováno (<https://rhc.jo/en/hashemites/king-ali-bin-al-hussein>, 23. 2. 2023).

Troeller, Gary (1971). Ibn Sa'ud and Sharif Husain: A Comparison in Importance in the Early Years of the First World War. *The Historical Journal*, 14 (3), 627–633.

Viorst, Milton (2006). *Storm from the East: The Struggle Between the Arab World and the Christian West* (New York: Modern Library).

Welcome Saudi (ned.). Old Hijaz Railway Station (Tabuk station). *Welcome Saudi*, nedatováno (<https://welcomesaudi.com/activity/old-hijaz-railway-station-tabuk-station>, 17. 2. 2023).

Wilson, Arnold T. (1926). The Middle East. *Journal of the British Institute of International Affairs*, 5 (2), 96–110.

Yamani, Mai (2006): Mecca: Islam's cosmopolitan heart. *openDemocracy*, 5. 9. 2006 (https://www.opendemocracy.net/en/mecca_3882jsp/, 9. 2. 2023).

Resumé

In my bachelor thesis I wrote about the kingdom of Hijaz. I focused on the origin of the state, its functioning and especially its extinction. The kingdom was founded because of the nationalistic aspirations of Arabs who had long lived under Ottoman rule. The establishment of the Kingdom was supported by Great Britain, which pursued only its own interests. They wanted to defeat the Ottoman Empire in a world war and gain control of the Arabian Peninsula. The Kingdom of Hijaz was established in 1916 and its king was Sharif Hussein of the Hashemite family. The Kingdom of Hijaz was similar in size to the Emirate of Hijaz within the Ottoman Empire.

King Hussein maintained sovereignty only in Mecca. The administration of the state was inefficient and corrupt. The state did not have demarcated boundaries because of this it had several disputes with the neighbouring Najd. The functioning of the state depended on the pilgrimage to Mecca. Pilgrims paid taxes that filled the state coffers. The pilgrimage was also important for the Hijazi inhabitants. Most of them worked as guides, traders or provided accommodation for pilgrims. There was a high crime rate in the cities and on the pilgrimage routes. Mecca was backward and not prepared for such a large number of pilgrims. The medical service was unsatisfactory and cholera was spreading there. The entire Hijaz was dependent on imports. Hijaz most important relationship was with Great Britain. The British supported him financially and influenced the functioning of the state.

The main cause of the kingdom extinction was the misrule of King Hussein and then his son Ali. The state had economic, social and sanitary problems. Its inhabitants were dissatisfied with the government, the payment of taxes and corruption. The Hijaz king also pitted several Muslim rulers against him because of his mismanagement of the pilgrimage. Ibn Saud, ruler of the neighbouring Najd, took advantage of this situation and conquered the kingdom of Hijaz. After taking control of Hijaz, Ibn Saud tried to compromise in favour of the Hijazi people and the pilgrims.

Přílohy

Příloha 1: vlajka Hidžázu 1917–1920

Zdroj: World Statesmen (ned.). Saudi Arabia. Worldstatesmen.org, nedatováno (https://www.worldstatesmen.org/Saudi_Arabia.htm#Hejaz, 20. 4. 2023).

Příloha 2: vlajka Hidžázu 1920–1926

Zdroj: World Statesmen (ned.). Saudi Arabia. Worldstatesmen.org, nedatováno (https://www.worldstatesmen.org/Saudi_Arabia.htm#Hejaz, 20. 4. 2023).